

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УСПІХУ

Розвиток жіночого підприємництва все частіше розглядається як суттєвий чинник економічного зростання, створення робочих місць, соціальної рівності та рівності доходів. Підприємництво пробуджує в жінках ініціативу до ділової активності зокрема та активності в суспільному житті загалом, сприяє прозорості роботи органів влади та сфери підприємництва. Як і будь-яка інша, ковідна криза загострила усі вразливі місця в соціальних, політичних та економічних системах. Постраждав від пандемії COVID-19 і «жіночий» бізнес. пандемія продемонструвала, що українські підприємниці схильні протистояти труднощам самостійно та не шукати зовнішньої допомоги для свого бізнесу під час кризи.

Ключові слова: жіноче підприємництво; пандемія; економічні наслідки.

В умовах соціальних, економічних, духовних та культурних змін в українському суспільстві докорінно змінюється і роль жінки в суспільстві, по-іншому визначаються не лише її соціальні функції, а й моральні основи життєдіяльності. Вона активно втягується в різні види діяльності, зумовлені потребами ринкової економіки, зокрема в систему підприємництва.

Гендерний аспект сучасних ринкових економічних відносин набуває особливого значення у зв'язку з тим, що жінки не тільки продовжують залишатися одним із вирішальних факторів суспільного виробництва в цілому, а й через те, що саме розгортання жіночого підприємництва створює сьогодні можливості для нарощування інноваційного потенціалу сучасної економіки. Внаслідок цього сформувався новий тип жінки – жінки-керівника, жінки-лідера, ділової та відповідальної особи, яка є авторитетом у соціальному середовищі, має природну та інтелектуальну здатність

впливати на нього. Ці тенденції визначають умови для сучасних українських жінок формулювати життєві стратегії, тому є підстави вважати, що жінки в сучасній соціальній структурі виступають як нові ідентичності, як активні учасниці соціальних відносин – бізнес-леді. Саме вони і їхня діяльність спричинили появу в щоденному вжитку нового поняття – «self-made woman» – жінка, яка досягла життєвого успіху завдяки власним зусиллям.

За даними Gender Gap – 2021 Україна посіла 74 місце серед 156 країн. Загальний індекс гендерного розриву складає 71,4% (2020 року – на 59-му місці, а індекс становив 72%).

За показником «економічна участь та кар'єрні можливості» Україна – на 44 місці у світі (2020 року – на 39-му, а 2019 року – на 28-му) [14].

Крім того, на добробут жінок негативно впливає низький рівень заробітної плати, що в середньому на 25% нижче, ніж у чоловіків.

За даними Державної служби статистики України, на початку 2019 року гендерний розрив в оплаті праці складав 22,8%. А на початку 2021 року знизився до 17,8%. Проте за останніми дослідженнями, в третьому кварталі 2021 року розрив знову збільшився до 20,7% [8].

Останніми роками в Україні відслідковується тенденція до популяризації теми жіночого підприємництва. Такий підйом відбувається завдяки збільшенню відсотка жінок, які відкривають власний бізнес та стикаються із різноманітними викликами на цьому шляху. Нещодавнє дослідження ведення бізнесу серед жінок підтвердило ці тенденції. Згідно з його результатами, починаючи з 2017 року частка жіночого бізнесу в новостворених ФОП вже перевищує 50%, а відсоток закриття власного бізнесу жінками стабільно знижується. Більшою мірою, жіночий бізнес зосереджується на наданні послуг у сфері краси та здоров'я, консалтингу, ІТ та торгівлі одягом та продуктами харчування [9].

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення теоретичних та практичних засад забезпечення розвитку жіночого підприємництва та впливу на нього коронавірусної кризи.

Наукові результати. Ринкові перетворення, розвиток демократичних відносин, зростання ділової активності жінок призвели до перерозподілу соціальних ролей у суспільстві. У зв'язку з радикальними економічними реформами досить актуальною в сучасних умовах є проблема жінок-підприємців як особливої соціальної групи, адже жінки беруть активну участь у перетвореннях

економіки, змінюють форми трудової активності [4], та жіночого підприємництва як феномена ринкової моделі економіки, для рівноважного функціонування якої важливі ті передумови, що формують середовище вільного розвитку жіночої ініціативи, самостійності, незалежності щодо форм зайнятості. Зважаючи на це, під жіночим підприємництвом варто розуміти добровільну ініціативність та активність жінок у господарській діяльності, що передбачає реалізацію господарської компетенції у виробництві, реалізації та придбанні товарів, тобто досягненні економічних і соціальних результатів та одержанні прибутку [9].

Жіноче підприємництво та лідерство – це сучасний світовий тренд. За результатами досліджень у різних країнах світу відсоток жінок в бізнесі коливається від 3 до 33. В Німеччині налічується біля 700 тисяч підприємств малого і середнього бізнесу, якими керують жінки-підприємниці.

Україна знаходиться на середньоєвропейській позиції, адже у нас 28% жінок, які займаються бізнесом. 46% жінок в Україні є фізичними особами-підприємницями [3].

Сучасні українські жінки-підприємниці відомі далеко за межами країни і точно знають, як домогтися поставлених цілей. У кожної із них є свій секрет втілення задумів у життя. Сімейний бізнес – сьогодні в тренді. Але доводиться йти на компроміси частіше, ніж хотілося б. Та все ж тандем жіночого й чоловічого бачення комерційних проектів створює унікальні товари на ринку. Часто сім'я та її традиції слугують запорукою довіри клієнта.

Сучасних жінок-підприємниць цікавлять питання: як реалізувати бізнес-ідею», «бізнес по-жіночому. Як досягти вершини?», «баланс між бізнесом та особистим життям жінки», «як перейти в епоху панування індивідуальності від епохи копіювання та стандартів», «не жіночий бізнес», «тайм-менеджмент», «відповідальність та глобальний ребрединг, починаючи з власного мислення та мислення співробітників», «синергія підприємництва та підприємницького духу, фінансування жіночого бізнесу», «підприємниця наступного покоління», «успішна жінка як ікона стилю української нації», «гардероб як інструмент успіху жінки», «де брати сили для успіху», «прерогативи ділової жінки: здоров'я, бізнес чи краса» та багато інших.

Якщо говорити про загальне співвідношення чоловіків і жінок серед керівників організацій і підприємців в Україні (станом на 2020 р.), то воно становить 60/40. Серед жінок-керівниць 30% –

керівниці юридичних осіб, 28,7% – власниці мікробізнесу, 27,4% – власниці середнього бізнесу, по 22,7% – власниці малого та великого бізнесу.

Жінки ефективно працюють на посадах топ-менеджерів відповідного бізнесу: в середньому бізнесі – 24,9%, у великому – 18,4%, у малому та мікробізнесі відповідно 16 та 26,8% [3].

Але спостерігається суттєва різниця між жіночим та чоловічим підприємництвом, що полягає в масштабах бізнесових операцій, які можна виміряти обсягами продажу та розмірами доданої вартості. Підприємства, власниками яких є жінки, мають менші прибутки й продуктивність праці, ніж ті, що перебувають у власності чоловіків. Це передусім пояснюється тим, що жінки частіше, ніж чоловіки працюють у секторах, які більш конкурентні та менш рентабельні чи прибуткові; жінки менш схильні ризикувати заради більших заробітків, тому що задумуються над наслідками; жінки менше часу витрачають на ведення бізнесу, ніж чоловіки тощо. Жінки, на відміну від чоловіків, більше покладаються на внутрішні джерела фінансування для започаткування підприємства, що згубно впливає на потенціал їх підприємств у питаннях запровадження інновацій, розроблення нових продуктів та послуг, найму кваліфікованих працівників та розширення доступу до міжнародних ринків. Вони зазвичай обходяться меншою сумою капіталу для фінансування своєї діяльності, а також розпочинають бізнес із меншим капіталом. Крім того, жінки неохоче звертаються за банківськими кредитами, адже у них зазвичай вимагають більше документів, ніж у чоловіків, а кредит інколи обкладається більшими відсотками. Як наслідок – менший розмір підприємства і менша капіталоємність. Це – ключові причини меншої прибутковості підприємств жінок [2].

Світова пандемія коронавірусної хвороби непрогнозовано увірвалася в життя країн, бізнесів та кожної окремої людини, змусивши переосмислити формати взаємодії та усталені підходи, трансформувати бізнес-моделі, перерозподілити наявні ресурси, аби здобути стійкість та рішуче крокувати у невідоме майбутнє.

Надзвичайна ситуація у галузі охорони здоров'я та пов'язаний з пандемією економічний спад вплинули на жінок сильніше, ніж на чоловіків, а також знову утворився гендерний розрив у галузях, де вже вдавалося досягнути паритету.

2021 року Міжнародна організація праці, компанії LinkedIn та Ipsos підготували аналіз впливу пандемії COVID-19 на гендерний розрив в економіці. За попередніми прогнозами Міжнародної

організації праці, 5% усіх працюючих жінок втратили роботу (3,9% чоловіків). LinkedIn також повідомляє про помітне зменшення рівня залучення жінок на керівних посадах, що спричинило відкат на 1-2 роки у багатьох видах економічної діяльності, за винятком таких як ІТ, фінансові послуги, охорона здоров'я. Найбільш руйнівного впливу через наслідки пандемії зазнали діяльності, у яких більшою мірою залучені жінки [13].

Як і будь-яка інша, ковідна криза загострила усі вразливі місця в соціальних, політичних та економічних системах. Але на думку відомих підприємців: «Криза з грецької – це поворотний пункт. Повороти лякають невідомістю, можуть передувати зростанню або занепаду. Сьогодні ми знаємо, що відбулося за ковідним поворотом, але буде ще багато нових. Визначною рушійною силою для зростання організації у постковідному майбутньому буде готовність до змін, до нових знань й, обов'язково, відповідальність» [6].

Пандемія та економічні наслідки від неї боляче вдарили по бізнесу. Але сила цього «удару» виявилася різною для різних підприємств. І якщо великий виробничий бізнес мав ресурс для швидкого переходу на «пандемічні рейки», то малі й середні підприємства часто простоювали в карантині, втрачаючи потенціал та клієнтів. Так, упродовж 2020 року вони зазнали значних збитків і зниження доходів майже на 50%. Зокрема 28% підприємств очікувало зниження доходів більше ніж на 60%. Найвразливішими були підприємства роздрібної торгівлі непродовольчими товарами, готельний і туристичний сектор, освіта, ресторанний бізнес, серед яких більше 50% – підприємства, які мають «запас міцності» до 2 місяців [12, С. 177].

Постраждав від пандемії COVID-19 і «жіночий» бізнес. Так, 38% підприємств скоротили свою дохідність, а 52% змушені були припинити свою діяльність. Найбільше постраждали сфера офлайн-торгівлі, бізнес у невеликих містах, а також бізнес власниць більш старшого віку. Такий розвиток подій вимагає від жінок, власниць бізнесу, пошуку інструментів для адаптації та подальшого розвитку своєї справи. Незважаючи на те, що 41% жінок-підприємниць продає свої товари та послуги через мережу Інтернет, вони зазвичай потребують знань у розвитку онлайн-каналів, виходу на нові сегменти та пошук додаткового фінансування.

Подвійний удар від пандемії відчули українські жінки-підприємці, власниці мікро- та малого бізнесу, у сферах торгівлі та послуг. Вони очолюють більше 60% підприємств, що надають освітні,

юридичні та туристичні послуги, й підприємств у сфері розваг і краси – перукарні та салони краси, тобто сфери, які є найвразливішими до COVID-19 і найперші втратили доходи в зв'язку із запровадженням карантинних заходів. Так, частка жінок ФОП, зайнятих у сфері краси (перукарень і салонів краси) становить 94%, туристичного бізнесу – 72% [12, С. 177].

Біля 92% жінок-підприємниць вважають, що загалом пандемія Covid-19 негативно вплинула на їхній бізнес, зокрема 40% підприємств були вимушені призупинити свою діяльність, на 20% зменшився оборот послуг/товарів, знизилася платоспроможність споживачів у цілому на 13%, зменшилася клієнтська база у 12%.

Крім того, пандемія продемонструвала, що українські підприємці схильні протистояти труднощам самотійно та не шукати зовнішньої допомоги для свого бізнесу під час кризи. Наприклад, під час пандемії та локдауну тільки 3 з 10 жіночих бізнесів звернулися за фінансовою допомогою. Із них 14% використовували державні програми підтримки, 13% зверталися за кредитами в банки і лише 5% отримали грантову підтримку. При цьому понад 40% жінок зізнаються, що хотіли б саме фінансової підтримки – безвідсоткових або доступних кредитів та зменшення податкового навантаження.

Завдяки пандемії ми побачили силу і витривалість жінок. «Час пандемії відкриває нові можливості для розвитку бізнесу й участі в ньому жінок. Сьогодні кожен із нас має розуміти, що сучасний світ змінився назавжди, і вже як колись не буде. Потрібно знайти нові можливості для вашого бізнесу, знайти нові шляхи реалізації. Потрібно звикати, незалежно від того чоловік ви чи жінка, до нової реальності й адаптуватися до неї, і, звичайно, вірити у свої сили. Насправді в житті немає нічого неможливого, і ми щодня це на власному досвіді доводимо. Віримо, перемагаймо й рухаймося вперед. Життя – це боротьба. Чим більше ми рухатимемося вперед, тим більше ресурсів і насаги ми отримаємо» [10].

Щоб не лише залишитися «на плаву», а й розвивати свій бізнес у період кризи, викликаній пандемією Covid-19, жінки-підприємці були змушені адаптуватися до нової реальності: розвивати онлайн-продажі, розширювати асортимент товарів/послуг, впроваджувати акційні пропозиції, знижки, максимально нарощували клієнтську базу тощо. Зокрема, 42% бізнесів, керованих жінками, перейшли на цифрову бізнес-модель, а 34% визначили нові можливості для бізнесу після пандемії [11]. Так, за підсумками пандемічного року

частка жіночих підприємств, які продають товари/послуги на онлайн-майданчиках чи маркетплейсах, досягла вже 48%, відповідно 51% підприємниць відзначають, що роблять закупівлі для свого бізнесу саме в Інтернеті.

В 2020 році було зареєстровано 482 тисячі жіночих суб'єктів в сегменті малого та середнього бізнесу. 63% жінок самостійно проінвестували свій бізнес, Крім того, згідно з Дослідженням ведення бізнесу серед жінок-підприємниць, проведеним СBR для Visa, 64% опитаних власниць бізнесу готові до хоча б часткового переведення свого бізнесу в онлайн, проте мають сумніви, чи вистачить їм для цього знань та ресурсів, тобто 85% жінок прагнуть додаткового навчання [5].

Серед найбільш затребуваних питань, які ставлять перед собою жінки-підприємці в період після локдауну: як адаптуватися до нових реалій; як пережити кризу, пов'язану з пандемією; як розвивати свій бізнес онлайн. Пошук нових знань та інструментів через додаткове навчання та успішні приклади інших жінок підсилюють цю тенденцію та стрімко покращують показники жіночого підприємництва в Україні. Дослідження показує, що жінки-підприємці відрізняються невпинною жагою до навчання – 85% жінок зацікавлені в додатковому розвитку через бізнес-воркшопи. Якщо молоді власниці бізнесу зазвичай роблять акцент у навчанні на бізнес-стратегії, фінансовій та юридичній організації, то більш старші жінки-підприємці зосереджують свою увагу на веденні та розширенні бізнесу, особливо в онлайн-форматі. Із поступовим переходом в онлайн жінки все частіше шукають платформи та ресурси для ознайомлення та вивчення таких тем, як розвиток онлайн-бізнесу, механізми онлайн-продажів та просування в Інтернеті за допомогою соціальних мереж. Крім того, 69% жінок-підприємниць надають перевагу онлайн-навчанню [11].

Найвпевненіше, хоча зовсім не розслаблено, пандемію пройшли представниці ІТ-бізнесу, частка яких в Україні вже сягає 25%. У 2020 році, попри кризу, експорт ІТ-послуг в Україні досяг рекордних 5 млрд доларів, зрісши на понад 20% у порівнянні із 2019 роком [4].

Після завершення пандемії 58% жінок-підприємниць планують працювати без змін, 21% – розширити бізнес на основі отриманого досвіду а 11%, на жаль, припинити свою діяльність.

Таким чином, в якій би сфері не працювали українські підприємці, вони ставляться до ведення бізнесу в Україні

реалістично. 62% бізнесвумен вважають, що в останні роки бізнес стало вести складніше, зважаючи на реалії локдаун-економіки, але попри таку досить похмуру оцінку бізнесу в цілому 47% підприємців зауважують, що в жіночому бізнесі відбулися неабиякі позитивні зміни – його стало більше, жінки-підприємці стали рішучішими, їх почали сприймати серйозніше; 63% бізнесвумен бачать плоди своєї роботи та вважають, що витрачені зусилля і ресурси дали позитивні результати – вони розуміють турбулентність українського бізнес середовища, але готові боротися зі складнощами заради результату й переконані, що зосереджена праця принесе бажаний результат [4].

Будь-яка криза, економічна рецесія – час ризиків та загроз для стабільності та успіху бізнесу. Проте, як доводить історія, це також час рішучих кроків, нових правил гри та можливостей, що створюють інше майбутнє. І справді, все залежить від нашого сприйняття, способу мислення, панівних ментальних моделей. Українські жінки дивляться в майбутнє з оптимізмом та переконані в зростанні їхніх організацій. Проте вони добре усвідомлюють і наявні виклики: економічний спад та формат віддаленої роботи наразі породжує проблеми, як от утримання провідних співробітників, найм талановитих працівників та підтримка мотивації персоналу [6].

В час змін та викликів жінки-підприємці закликають не опускати руки і пам'ятати чотири ключових правила: 1) жодних сумнівів і страхів; 2) переважання швидкості над ефективністю; 3) люди – в пріоритеті; 4) прийняття неминучості змін і відсутність страху перед помилками, адже негативний досвід – це також досвід [1].

«Не варто боятися, людина долає свій страх лише через досвід. Мрії та професіоналізм не мають статі. Треба дивитися, хто є кращий у цій сфері і шукати можливості з цими людьми спілкуватися. А також слід працювати над своєю самооцінкою» [22].

2021 рік показав, наскільки величезний потенціал жінок насправді. Але він може бути досить крихким, якщо керуючі структури держави, фінансові інститути та бізнес-організації не зберуться разом, щоб зробити три речі: запропонувати системну підтримку і програми, що дозволяють жінкам вижити і процвітати у новій реальності, дадуть їм навички навігації у цифровому світі та розвиватимуть справедливую, доступну систему фінансових послуг, яка підтримує роботу жінок і підприємництво. Саме такі інвестиції можуть принести безцінні дивіденди не тільки жінкам, а й суспільству в цілому [5].

Розвиток жіночого підприємництва дозволить жінкам підвищити свою фінансову незалежність та реалізувати власний лідерський потенціал, що вплине на суспільно-економічний розвиток громад.

1. Жіноче підприємництво – неймовірна сила у побудові економіки. URL: https://biz.ligazakon.net/news/202539_zhnoche-pdprimnitstvo--neymovrna-sila-u-pobudov-ekonomki-yak-vdbuvsvya-she-congress-2021 (дата звернення: 20.11.2021).
2. Жіноче підприємництво в Україні. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/womens-entrepreneurship/> (дата звернення: 18.12.2021).
3. Жіноче підприємництво в Україні: 64% опитаних власниць бізнесу готові до хоча б часткового переходу в онлайн. URL: <https://womo.ua/zhinoche-pidpriyemnitstvo-v-ukrayini-64-opitanih-vlasnits-biznesu-gotovi-do-hocha-b-chastkovogo-perehodu-v-onlayn-85-pragnut-dodatkovogo-navchannya/> (дата звернення: 17.11.2021).
4. Жіночий бізнес та пандемія: за рахунок чого українські підприємці вистояли в карантин. URL: <https://delo.ua/business/zhinochij-biznes-vs-pandemija-za-rahunok-chogo-u-384009/> (дата звернення: 22.11.2021).
5. Навіщо підтримувати жіноче підприємництво. URL: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/news/412387/> (дата звернення: 17.11.2021).
6. Погляд бізнес-лідерок у світі та Україні. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2021/03/female-leaders-outlook-2020.html> (дата звернення: 23.12.2021).
7. Проблеми економічного розвитку жінок. URL: http://wu.cn.ua/files/pdf_public/21_000.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
8. Радченко Яна. Гендерний розрив у оплаті праці: що це і чи можна якось зарадити? URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/gendernyj-rozryv-u-oplati-pratsi-shho-tse-i-chu-mozhna-yakos-zaradyty/> (дата звернення: 17.11.2021).
9. Тимчак М. В. Загальні аспекти розвитку жіночого підприємництва в Україні. *Агросвіт*. 2021. № 5–6. С. 75–81. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3406&i=11>. (дата звернення: 17.11.2021).
10. Трансформація – 2021. Нові можливості жіночого успіху. *Укрінформ: мультимедійна платформа іномовлення в Україні*. 2021. 10 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3201368-transformacia-2021-novi-mozlivosti-zinocogo-uspihu.html> (дата звернення: 22.11.2021).
11. Українські жінки-підприємці: які вони та чого прагнуть? URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/portret-ukrajinskih-zhinok-pidpriyemnic-yaki-vonita-chogo-pragnut-16112021-442868> (дата звернення: 17.12.2021).
12. Хандій О. О., Амоша О. О., Мосійчук Д. О. Гендерні особливості ринку праці в умовах пандемії Covid-19. *Бізнесінформ*. 2021. № 2. С. 176–182. URL: https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2021-2_0-pages-176_182.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
13. Gender Gap – 2021: Розрив збільшується, Україна втратила 15 позицій. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/gender-gap-2021-rozryv-zbilshuyetsya-ukrayina-vtratyla-15-pozytsij/> (дата звернення: 17. 12.2021). (дата звернення: 17.11.2021).
14. Global Gender Gap Report 2021. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-202147> (дата звернення: 17.12.2021).

REFERENCES:

1. Zhinoche pidpriyemnytstvo – neimovirna syla u pobudovi ekonomiky. URL: https://biz.ligazakon.net/news/202539_zhnoche-pdprimnitstvo--neymovrna-sila-u-336

pobudov-ekonomki-yak-vdbuvsvya-she-congress-2021 (data zvernennia: 20.11.2021).

2. Zhinoche pidpriemnytstvo v Ukraini. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/womens-entrepreneurship/> (data zvernennia: 18.12.2021).

3. Zhinoche pidpriemnytstvo v Ukraini: 64% opytanykh vlasnyts biznesu hotovi do khocha b chastkovoho perekhodu v onlain. URL: <https://womo.ua/zhinoche-pidpriemnytstvo-v-ukrayini-64-opitanih-vlasnits-biznesu-gotovi-do-hocha-b-chastkovogo-perekhodu-v-onlayn-85-pragnut-dodatkovogo-navchannya/> (data zvernennia: 17.11.2021).

4. Zhinochy biznes ta pandemiia: za rahunok choho ukraïnski pidpriemytsi vystoialy v karantyn. URL: <https://delo.ua/business/zhinochij-biznes-vs-pandemija-za-rahunok-chogo-u-384009/> (data zvernennia: 22.11.2021).

5. Navishcho pidtrymuvaty zhinoche pidpriemnytstvo. URL: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/news/412387/> (data zvernennia: 17.11.2021).

6. Pohliad biznes-liderok u sviti ta Ukraini. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2021/03/female-leaders-outlook-2020.html> (data zvernennia: 23.12.2021).

7. Problemy ekonomichnoho rozvytku zhinok. URL: http://wu.cn.ua/files/pdf_public/21_000.pdf (data zvernennia: 17.11.2021).

8. Radchenko Yana. Hendernyi rozryv u oplati pratsi: shcho tse i chy mozhna yakos zaradyty? URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/gendernyj-rozryv-u-oplati-pratsi-shho-tse-i-chy-mozhna-yakos-zaradyty/> (data zvernennia: 17.11.2021).

9. Tymchak M. V. Zahalni aspekty rozvytku zhinochoho pidpriemnytstva v Ukraini. Ahrosvit. 2021. № 5–6. S. 75–81. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3406&i=11>. (data zvernennia: 17.11.2021).

10. Transformatsiia – 2021. Novi mozhlyvosti zhinochoho uspiyku. Ukrinform: multymediina platforma inomovlennia v Ukraini. 2021. 10 bereznia. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3201368-transformacia-2021-novi-mozlivosti-zinocogo-uspihu.html> (data zvernennia: 22.11.2021).

11. Ukraïnski zhinky-pidpriemytsi: yaki vony ta choho prahnut? URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/portret-ukrajinskih-zhinok-pidpriyemic-yaki-voni-ta-chogo-pragnut-16112021-442868> (data zvernennia: 17.12.2021).

12. Khandii O. O., Amosha O. O., Mosiichuk D. O. Henderni osoblyvosti rynku pratsi v umovakh pandemii Sovid-19. *Biznesinform*. 2021. № 2. S. 176–182. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-2_0-pages-176_182.pdf (data zvernennia: 17.11.2021).

13. Gender Gap – 2021: Rozryv zbilshuietsia, Ukraina vtratyla 15 pozytsii. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/gender-gap-2021-rozryv-zbilshuyetsya-ukrayina-vtratyla-15-pozytsij/> (data zvernennia: 17.12.2021).

14. Global Gender Gap Report 2021. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-202147> (data zvernennia: 17.12.2021).

Stakhiv O. A. [1; ORCID ID:0000-0002-4407-5085],
Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Zavodnyi Ya. I. [1; ORCID ID:0000-0002-1896-0259],
Senior Student

¹National University of water and environmental engineering, Rivne

THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP: NEW OPPORTUNITIES FOR SUCCESS

Understanding and analysis of positive and negative trends that determine the conditions for the formation of life strategies of women in modern Ukraine, give reason to say that today women in the social structure is given the role of women entrepreneurs as an active subject of social relations, personality. It takes an active part in economic transformations, changing the forms of labor activity. The health emergency and the pandemic economic downturn have affected women more than men. The gender gap has re-emerged in areas where parity was already been achieved.

Women entrepreneurs face the following most popular questions in the post-lockdown period: how to adapt to new realities; how to survive a pandemic crisis; how to grow your business online. The search for new knowledge and tools through additional training and successful examples of other women reinforces this trend and rapidly improves the performance of women's entrepreneurship in Ukraine. The pandemic has shown that Ukrainian businesswomen tend to face difficulties on their own and not seek outside help for their business during the crisis.

Any crisis, economic recession is a time of risks and threats to the stability and success of business. However, it is also a time of decisive steps, new rules of the game and opportunities that create a different future. Ukrainian women look to the future with optimism and are convinced of the growth of their organizations. However, they are also well aware of the challenges ahead: the economic downturn and the format of remote work are currently creating problems, such as retaining senior staff, hiring talented staff and maintaining staff motivation. The development of women's entrepreneurship will allow women to increase their financial independence and realize their own leadership potential, which will affect the socio-economic development of communities

Keywords: women's entrepreneurship; pandemic; economic consequences.

Стахив О. А. [1; ORCID ID: 0000-0002-4407-5085],

к.э.н., доцент,

Заводный Я. И. [1; ORCID ID: 0000-0002-1896-0259],

соискатель высшего образования первого (бакалаврского) уровня

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ НА РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УСПЕХА

Развитие женского предпринимательства все чаще рассматривается как существенный фактор экономического роста, создание рабочих мест, социальное равенство и равенство доходов. Предпринимательство пробуждает в женщинах инициативу к деловой активности и активности в общественной жизни в целом, способствует прозрачности работы органов власти и сферы предпринимательства. Как и любой другой, вредоносный кризис обострил все уязвимые места в социальных, политических и экономических системах. Пострадал от пандемии COVID-19 и женский бизнес. пандемия продемонстрировала, что украинские предприниматели склонны противостоять затруднениям самостоятельно и не искать внешней помощи для своего бизнеса во время кризиса.

Ключевые слова: женское предпринимательство; пандемия; экономические последствия.

Отримано: 21 грудня 2021 р.
Прорецензовано: 26 грудня 2021 р.
Прийнято до друку: 29 грудня 2021 р.